

P. Gherri, *Introduzione critica alla Teologia del diritto canonico*, Torino 2019, s. XVI + 255.

Paolo Gherri, autor omawianej pozycji, teologię prawa kanonicznego uczynił jednym z wiodących tematów swoich naukowych poszukiwań. Dotychczas zaowocowały one publikacjami w formie artykułów oraz monografią zatytułowaną „Lezioni di Teologia del Diritto Canonico” (Roma 2004)⁹¹. Różniące się między sobą tytuły dwóch monografii poświęconych teologii prawa kanonicznego wskazują, że podjęta w nich tematyka została przedstawiona w sposób odmienny. Pierwsza publikacja zawiera dwanaście wykładów poświęconych różnym zagadnieniom teologii prawa kanonicznego, natomiast omawiana pozycja stanowi wprowadzenie do teologii prawa kanonicznego. Wykłady tematyczne zwykle poprzedzane są metodologicznym wprowadzeniem wyjaśniającym dyscyplinę naukową, w ramach której są one prowadzone. Nie jest inaczej i tym razem, skoro w pierwszej publikacji odnajdujemy podobną tematykę, która została przedstawiona w kolejnej. W niej jednak zaprezentowane wcześniej zagadnienia związane z wykładem wprowadzającym stanowią treść całościowego opracowania. By zatem zorientować się nie tyle w tematyce teologii prawa kanonicznego i kolejnych zagadnień w niej poruszanych, co raczej w określeniu samej dyscypliny i problemów z nią związanych, P. Gherri poświęca całościowe opracowanie nowej dyscyplinie naukowej.

Teologia prawa kanonicznego pojawiła się jako obowiązkowy wykład na wydziałach prawa kanonicznego zaledwie kilkanaście lat temu w zreformowanym przez Kongregację Wychowania Katolickiego

⁹¹ P. GHERRI, *Lezioni di Teologia del Diritto Canonico*, Roma 2004, s. 324, Prawo Kanoniczne 52 (2009) nr. 1-2, s. 381-383.

(2. 09. 2002) programie studiów prawa kanonicznego na uniwersytetach i wydziałach kościelnych. Zaistnienie nowej dyscypliny nie było jednak związane z jej epistemologicznym określeniem. Spowodowało to dość dużą swobodę w określaniu tematów poruszanych w ramach obowiązkowych wykładów uniwersyteckich. Nieliczne były natomiast opracowania, w których podejmowano tematykę samej teologii prawa kanonicznego jako dyscypliny naukowej. Tej problematyce od początku poświęcił swoje naukowe zainteresowania P. Gherrri, które ostatecznie zaowocowały omawianą publikacją.

Na początku opracowania Autor wyjaśnia, że krytyczne wprowadzenie zaproponowane w opracowaniu dotyczy całościowego ujęcia tematyki oraz poszczególnych jej części składowych. Cel finalny wykracza jednak poza zagadnienia w nim poruszane. Jest nim ukierunkowanie na techniczne i systematyczne poznanie prawa kanonicznego w jego integralnej perspektywie jako elementu życia kościelnej wspólnoty. Służyć ma temu wyjaśnienia przedmiotu i metody badań teologii prawa kanonicznego. Z perspektywy takiego ujęcia problematyki wynika, że przedmiotem opracowania P. Gherrri nie jest jedynie teologia prawa kanonicznego jako jedna z wielu dyscyplin zajmujących się prawem kanonicznym. Autor dostrzega w niej dopełnienie wszystkich pozostałych szczegółowych podejść podejmowanych w ramach integralnego ujęcia zagadnień prawnych. Tematyka opracowania nakreślona w tytule nie zawęża się zatem jedynie do zainteresowań metodologów nauki. Może okazać się bliska każdemu, kto zainteresowań prawem kanonicznym nie ogranicza jedynie do rozważań o charakterze dogmatyczno – prawnym.

By nowa dyscyplina mogła spełnić pokładane w niej nadzieje powinna jednak zostać dokładnie określona i scharakteryzowana. Autorowi przyświeca cel jej właściwego, epistemologicznego ujęcia. Ku takim rozwiązaniom prowadzi swoje dywagacje zaczynając od przedstawienia sytuacji, w której w teologii protestanckiej pojawiły się kwestie teologicznego spojrzenia na samo prawo. Następnie opisuje recepcję, z którą protestanckie tezy spotkały się z zainteresowaniem w teologii katolickiej oraz kanonistyce (rozdz. I). W kolejnym rozdziale prezentuje, podejmowane przez wielu kanonistów, różne sposoby ujęcia tematyki uzasadnienia prawa kanonicznego jako zjawiska

prawnego wewnątrz Kościoła wskazując na ich wielość, ale i różnorodność. Klasyfikuje je według kryterium eklezjologicznego (Corecco, Rouco Varela, Aymans, Gerosa, Müller) lub antropo-teologicznego (Ghirlanda, Visioli, Zannoni), dodając do tego autorów mających autonomiczne w stosunku do dwóch poprzednich sposoby ujęcia tematu (Composta, De Paolis, d'Agostino, Cattaneo). W tej plejadzie wyśmienitych kanonistów zabrakło, niestety, miejsca dla R. Sobańskiego, którego opracowania istnieją w znanych P. Gherri publikacjach w języku włoskim czy niemieckim. Nie sądzę, by takie pominięcie było spowodowane brakiem oryginalności myśli polskiego kanonisty.

W powyższym przedstawieniu może się wydawać, że brakuje zdania samego Autora przychyłającego się do którejś z propozycji. Znaczących tematyki taka postawa jednak nie dziwi. Dotychczasowe naukowe opracowania P. Gherri wyraźnie wskazują, że jego podejście do tematu w znacznie mierze ukształtowało się pod wpływem myśli T.J. Urresti i związanego z nim środowiska *Concilium*. Myśli tego środowiska poświęca Autor trzeci rozdział opracowania, który już w swoim tytule (*Approcio critico alla teologia del diritto canonico*) zdradza jego preferencje naukowe krytycznie odnoszące się do przedstawionych w rozdziale poprzednim rozwiązań. Kolejne trzy rozdziały stanowią systematyczne opracowanie i uzasadnienie ujęcia teologii prawa kanonicznego przez P. Gherri. Rozpoczyna od zestawienia i przedstawienia dwóch członów tworzących nową dyscyplinę: teologia i prawo (rozd. IV) w perspektywie epistemologicznej. Kolejne dwa rozdziały dotyczą już rozważań, których przedmiotem jest teologia prawa kanonicznego jako nowa dyscyplina naukowa. W tym celu Autor skupia swoją uwagę na zasadach i kryteriach metodologicznych, które pozwolą na zidentyfikowanie i scharakteryzowanie teologii prawa kanonicznego. W rozdziale V podejmuje zagadnienia dotyczące kwestii epistemologicznej w ramach instytucjonalnego podejścia do tematyki poruszanej w obszarze teologii prawa kanonicznego wskazując na trudności związane z jej określeniem, które ogniskują się wokół zagadnień dotyczących tak uzasadnienia jak i metody. Analiza przedstawiona w tym rozdziale skutkuje wnioskiem Autora, że teologia prawa kanonicznego jest dyscypliną autonomiczną, aczkolwiek ściśle złączona tak z teologią jak i kanonistyką.

Tej tak wyróżnionej i samodzielnej dyscyplinie naukowej P. Gherri poświęca ostatni rozdział opracowania (VI), w którym ukazuje status epistemologiczny teologii prawa kanonicznego.

W swoim opracowaniu P. Gherri zmierza do określenia nowej dyscypliny naukowej. Jest to teologia, jak sama nazwa stwierdza, a jej przedmiotem materialnym nie jest jakiegokolwiek prawo, lecz prawo kanoniczne. Tym różni się od teologii prawa zarówno w ujęciu protestanckim jak i katolickim. Określenie nowej dyscypliny uzależnione jest od przedmiotu badań, który najpierw powinien zostać wyróżniony i dokładnie opisany. P. Gherri pozostawia różne dywagacje dotyczące określenia pojęcia prawa kanonicznego, wskazują na różnice istniejące pomiędzy rozumieniem prawa kanonicznego jako 1) struktury prawno – instytucjonalnej Kościoła; 2) norm prawnych obowiązujących w Kościele; 3) nauki, która zajmuje się studium doświadczenia prawnego w Kościele. Prawo kanoniczne, według Autora, w pierwszym rozumieniu jest przedmiotem eklezjologii, w trzecim ujęciu tworzy naukę prawa kanonicznego. Jego zdaniem przedmiotem teologii prawa kanonicznego jako samodzielnej dyscypliny naukowej może być jedynie treść teologiczna norm kanonicznych.

Ciekawe i nader interesujące opracowanie P. Gherri w dużej mierze przyczynia się do sprecyzowania statusu epistemologicznego teologii prawa kanonicznego. Nie ulega dyskusji, że kwestia uzasadnienia prawa kanonicznego jest przedmiotem każdej eklezjologii i tym samym nie jest konieczne tworzenie nowej dyscypliny, która będzie się zajmowała tą problematyką. Uważam jednak, że traktowanie prawa kanonicznego ograniczone do pozytywnych rozwiązań jako przedmiot teologii prawa kanonicznego jest tylko fragmentem doświadczenia prawnego kościelnej wspólnoty. W szerszej perspektywie to doświadczenie (*aequitas non scripta, principia iuris, tollerantia, dissimulatio, epikeia*), które wykracza poza pozytywne sformułowania i *aequitas scripta* powinno stać się przedmiotem teologii prawa kanonicznego.

O. Tomasz Gałkowski, C.P.
Wydział Prawa Kanonicznego
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie